

FrauenLiteraturGeschichte
Texte und Materialien zur russischen Frauenliteratur
Herausgegeben von Frank Göpfert

Band 19
Piastunki rosyjskiej Europy
W kręgu koneksji kulturowych Wschodu i Zachodu
hrsg. von Wanda Laszczak
Fichtenwalde 2004

Vorwort

Niniejszy zbiór prac ukazuje się dokładnie w dziesiątą rocznicę powstania serii FrauenLiteraturGeschichte, związanej tematycznie z nurtem rosyjskiej literatury kobiecej. Jej inspiratorem, wydawcą poszczególnych przypadkach także redaktorem naukowym i autorem artykułów jest poczdamski slawista Frank Göpfert, który do współpracy w ramach swoich programów badawczych zaprasza literaturoznawców z Rosji, Finlandii, Anglii, Włoch, Polski, udostępnia też swoje wydawnictwo współcześnie piszącym rosyjskim autorkom. Tej inicjatywie przyświeca zamysł zapewnienia luki odczuwalnej jeszcze do niedawna w badaniach nad procesem historycznoliterackim Rosji XVIII i XIX stulecia, w których konsekwentnie pomijane były zagadnienia dotyczące twórczości kobiecej właśnie. O tym, jak dalece temat ten był niepopularny jeszcze dziesięć lat temu świadczyć może fakt, że zamysł opublikowania w 1994 roku przez F. Göpferta przygotowanej do druku trzypiętomowej edycji utworów niemieckojęzycznych czołowej rosyjskiej poetki epoki romantyzmu, Karoliny Pawłowej, nie spotkał się ze zrozumieniem ze strony wydawców. Postawiły go te nieprzewidziane okoliczności przed koniecznością uruchomienia własnej oficyny wydawniczej. W taki oto sposób publikacja utworów Pawłowej dała niespodziewanie początek większemu przedsięwzięciu, które pod nazwą FrauenLiteraturGeschichte okazuje swoją żywotność do dziś.

W ramach tej serii ukazało się dotychczas osiemnaście tomów. Każdy z nich stanowi tematycznie samodzielną całość, posiada własną koncepcję i styl, odrębną redakcję naukową. Uczestniczący w pracach nad poszczególnymi tomami autorzy, wywodzący się z różnych europejskich środowisk akademickich, prezentują, tu nie tylko własne pola badawcze dotyczące twórczości kobiet z uwzględnieniem wszystkich etapów jej dziejów - od XVIII do XX wieku włącznie, ale również różnorodność swoich warsztatów naukowych. Niektóre z publikowanych tu prac mają charakter ujęć syntetyzujących, inne stanowią Studium monograficzne jakiegoś zagadnienia, jeszcze inne wkraczają w sferę badań translatorskich, teoretycznych, wyjawiających osobliwości warsztatów artystycznych, specyficznie autorskie cechy poetyki poszczególnych twórczyń, identyfikują status kobiety-pisarza, albo proponują komparatystyczne podejście do wybranego tematu.

Niniejszy, dziewiętnasty już i jubileuszowy zarazem tom serii, kontynuując studia nad tzw. literaturą kobiecą, wpisuje się jednocześnie w nurt badań komparatystycznych, dotyczących związków kulturowych między Wschodem a Zachodem. Układ prac podporządkowany został zasadzie chronologii czasowej. Całość otwiera omówienie przedstawiające europejskie zbliżenia w optyce Rosjanek podróżujących po Zachodzie w XVIII i pierwszej połowie XIX wieku; zamyka interesujące studium Haliny Mazurek na temat twórczości Marii Arbatowej, pisarki współczesnej, artystycznie konkretyzującej europejskie (także amerykańskie) doświadczenia własnego pokolenia,

ludzi schyłku XX stulecia, którzy po przełomie pieriestrojkowym ruszyli w świat, aby go zobaczyć, przeżyć, skonfrontować z Rosją. Pomiędzy nimi znalazły się artykuły ukazujące różnorakie aspekty powiązań Rosjanek z kulturą Europy. Zatrzymajmy się na nich przez chwilę. Obszerne omówienie Göpferta kieruje uwagę odbiorcy na postać zapomnianej dziś pisarki Anny Turczaninowej, której poszczególne wątki biograficzne, jak i twórczość stanowią rzadki jeszcze na owe czasy przejaw isticie europejskiego indywidualizmu i kobiecej emancypacji woli, umysłu i serca. Salony artystyczne Rosjanek w Paryżu w I połowie XIX stulecia znajdują się w centrum uwagi Bogusława Muchy, którego studium pozwala przekonać się, że „dyplomatkę w krynolinach” - jak częstokroć nazywano gospodynie owych salonów - dzięki posiadanym umiejętnościom skupiania wokół siebie pisarzy, artystów, polityków, dyplomatów wcale niebagatelnie wzbogacały życie kulturalne Francji, a nadto dyskretnie uczestniczyły w kształtowaniu także politycznego obrazu współczesnego sobie świata. Artykuł Angeli Huber dowodzi niezbicie, że kontrowersyjna postać Natalii Gonczarowej, żony Puszkina, nie przestaje intrygować badaczy także i dziś. Niemiecka slawistka dokonuje swoistej syntezy ocen i komentarzy, jakie odnośnie tej postaci pojawiły się w studiach zachodnioeuropejskich. W tekście Wasilija Szczukina mamy do czynienia z ciekawą propozycją spojrzenia na rosyjski okcydentalizm od strony czynnika inspiracji kobiecej. Należy zgodzić się z konkluzją autora, że swoją formację europejską rosyjscy okcydentaliści - Stankiewicz, Bieliński, Turgieniew - w pewnym stopniu zawdzięczają „piastunkom rosyjskiej Europy”, a więc wykształconym po europejsku damom, jakimi między innymi niewątpliwie były cztery siostry Bakunin: Lubow, Barbara, Aleksandra oraz Tatiana. Praca Aleksandry Wiczorkowej podejmuje zagadnienie emigracyjnej bezdomności Zinaidy Gippius, utraty ojczyzny i tęsknoty za nią, czyni także przedmiotem uwagi rozrachunkowe pytania poetki o to, kto winien upadku Rosji, kim są zdrajcy ojczyzny, czym wytłumaczyć cierpienia ofiar przymusowej wolności z dala od rodzinnej ziemi. O bogatych i wielorakich kontaktach Adelajdy Giercyk z Europą mowa jest w studium Ewy Korpały-Kirszakowej. W polu widzenia autorki znalazły się głównie eseje *Moje romanse*, zainspirowane lekturą zachodnioeuropejskiej literatury pięknej i filozoficznej. W dialogu z kulturą Europy pisarka nie tylko widzi możliwość poszerzenia własnej samoświadomości, ale też w niej szuka dróg skutecznej odnowy całego społeczeństwa rosyjskiego. W inny wymiar koneksji kulturowych rosyjsko-europejskich wprowadza artykuł Andrei Rudolph, który zatrzymuje się na postaci Rosjanki, Klawdii Chauchat z powieści *Czarodziejska góra*, jako nosicielki rosyjsko-słowiańskiego paradygmatu etycznego twórczości Tomasza Manna. Piękna i wywołująca zarazem lęk Klawdia jest obrazem Rosji - atrakcyjnej i budzącej równocześnie obawy pisarza, powątpiewającego w sens utożsamianego z nią radykalnego humanizmu, który wydaje się być tyleż pociągający, co i niebezpieczny. Giovanna Spindel zajęła się przypomnieniem sylwetki Elsy Triolet, francuskiej pisarki pochodzenia rosyjskiego. Zgromadzony materiał pokazuje, jak ściśle ta Rosjanka była związana z francuskim życiem kulturalnym, w które wносиła - z różnym przecież powodzeniem - część siebie, swoich talentów, energii, pasji twórczej i fermentu natury polityczno-swiatopoglądowego. Francja winna jej wdzięczną pamięć już choćby za jej wielką miłość do Aragona, w którego życiu zjawiła się jak dobry anioł w chwili przeżywania przezeń kryzysu egzystencjalnego. Interesujący wątek do tematyki niniejszego tomu wnosi praca Krystyny Modrzejewskiej, którą zainteresowały eksperymenty słowne i gry językowe innej francuskiej pisarki pochodzenia rosyjskiego - bliskiej naszym czasom - Nathalie Sarraute, autorki *Dzieciństwa*, utworu zdradzającego jej wewnętrzne rozdarcie między dwoma światami - Rosją i Francją. Aspekt polskości w świecie poezji Natalii Astafjewej znalazł się w polu naukowej obserwacji Jana Orłowskiego. Motywami pamięci o przodkach, dzieciństwie, Warszawie, polskim krajobrazie, kulturze mienia się utwory poetki, która swój związek z pierwszą ojczyzną manifestuje też poprzez tłumaczenie polskiej poezji XX wieku.

W obszarze zainteresowań autorów niniejszego tomu znalazły się zatem - jak zwykle w podobnych przypadkach - zjawiska niejednorodne. Zebrane teksty świadczą o tym, że zagadnienie związków Rosjanek z Europą posiada charakter wieloaspektowy, nie dający się wyczerpać w

ramach studiów jednego tomu, wymagający badań zakrojonych kompleksowo. Przedstawione prace - jedne szkicowo, inne w sposób analityczno-interpretacyjny - idą tropem rozpoznawania i opisywania prób poszerzania przez kobiety: pisarki, intelektualistki, gospodynie salonów przestrzeni kultury europejskiej w Rosji, czerpania z zasobów cywilizacji Zachodu, współtworzenia dialogu kultur A na dialog ów - jak pokazała to rozprawa na temat Tomasza Manna - nie pozostawała obojętna i Europa.